

Разовій раді для проведення захисту дисертації на здобуття ступеня доктора філософії з психології за спеціальністю 053 Психологія галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» у Херсонському державному університеті
(м.Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 14)

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата психологічних наук, старшого дослідника, завідувача відділу психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами Інституту спеціальної педагогіки та психології імені Микола Ярмаченка НАПН України, кандидатка психологічних наук, Бабяк Ольги Олексіївни на дисертаційне дослідження Галацан Галини Юріївни «Психологічні детермінанти формування креативності підлітків з порушеннями розумового розвитку», поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Зважаючи на перманентні зміни у суспільстві та освітніх процесах, тема «Психологічні детермінанти формування креативності підлітків з порушеннями розумового розвитку», залишається актуальною, оскільки сучасна людина повинна відповідати вимогам суспільства і потребує забезпечення інноваційного підходу до навчання та підготовки до наступного життєвого етапу та майбутніх викликів.

Дослідження підліткового віку може сприяти більш успішній реалізації змін. Впровадження у навчальний процес творчої складової змінить способи комунікації, спілкування, взаємодії, що є надто необхідним, коли мова йде про дітей з порушеннями розумового розвитку.

Формування творчої культури в підлітковому віці та створення для розвитку дітей з порушенням інтелектом відповідного сприятливого середовища, буде сприяти виробленню не лише певних цінностей, норм та традицій, але й забезпечуватиме загальний психічний розвиток та поведінку даної категорії учнів.

Для вирішення задуму та ідей дослідження, здобувачка організувала науковий пошук, який поєднав як теоретичне опрацювання наукових джерел з проблеми дослідження, так і низку емпіричних досліджень.

Об'єктом дисертаційного дослідження є креативність підлітків з порушеннями розумового розвитку. Предметом: формування креативності підлітків з порушеннями розумового розвитку.

Г.Ю. Галацан чітко визначила мету, яка полягала у розробці та впровадженні обґрунтованого експериментально перевіреного програмно-методичного комплексу з формування психологічних детермінант креативності дітей підліткового віку з порушеннями розумового розвитку, а також головні завдання, які втілено у трьох послідовних за своїм змістом розділах роботи.

Констатуємо відповідність поставлених завдань її виконанню.

З метою розв'язання першого завдання, дисертантка здійснила теоретико-методологічне аналізування підходів до вивчення проблеми творчості та креативності та визначила стан її розробленості. Г.Ю.Галацан відстежила, що для розуміння понять «творчість» і «креативність», виокремлено достатньо багато різних суперечливих підходів. Констатовано, що продукт перетворення в діяльності особистості залежить від форм контролю роботи, типів завдань, поведінкових патернів, емоційної сфери, що регулюються нейрофізіологічним механізмом активізації.

Згідно другого завдання, а саме щодо дослідження стану сформованості креативності у підлітковому віці дітей з порушеннями розумового розвитку, авторкою констатовано, що креативність формується на основі нейрофізіологічного розвитку за участі психічних процесів сформованості самоконтролю, самооцінки та соціалізації. В підлітків з порушеннями розумового розвитку креативність сформована недостатньо., що дозволило визначити психодіагностичний інструментарій з методиками дослідження стану дивергентного мислення, зазначених самооцінки, вольової регуляції та стан емоційної сфери.

Згідно третього завдання було розроблено корекційно-розвивальну програму для формування складових креативності у підлітків з порушеннями розумового розвитку. Враховуючи дані кореляційного аналізу та результати діагностики була запропонована корекційно-розвивальна програма відповідно до вікової категорії дітей, оскільки у дослідженні були виявлені психологічні відмінності, які потребували різного підходу до підлітків різних вікових груп.

Згідно четвертого завдання, на основі емпіричного дослідження, було обґрунтовано формування складових креативності під впливом корекційно-розвивальної програми. До основних переваг дослідження можна віднести:

- у дисертаційній роботі на основі системного теоретичного дослідження уточнені поняття «творчість» та «креативність» і розкрито уявлення про сучасні підходи до їх вивчення;

- розроблено корекційно-розвивальну програму щодо формування креативності підлітків тринадцяти-п'ятнадцяти років з порушеннями інтелектуального розвитку;

- обґрунтовано психодіагностичний інструментарій дослідження складових креативності;

- визначено хвилеподібний характер формування складових креативності в підлітків з порушеннями розумового розвитку;

- розглянуто статеву диференціацію формування креативності підлітків з порушеннями розумового розвитку;

- обґрунтовано вплив корекційно-розвивальної програм на формування креативності вказаної категорії підлітків.

У першому розділі представлено результати теоретичного аналізування основних наукових підходів щодо трактування понять «творчість» та «креативність», виокремлено психометричний, рефлексивний, психоаналітичний підходи та «метод креативного поля», які розглядають креативність з різних позицій за відсутності єдиного погляду на дані поняття. Представлено онтогенез формування креативності в дітей з порушеннями розумового розвитку і

нейрофізіологічне підґрунтя її формування. Визначено залежність сформованості креативності від особливостей психофізіологічного та психічного розвитку дітей підліткового віку.

У другому розділі продемонстровано, що дослідження проводилося впродовж трьох основних етапів, кожен з яких мав власні завдання: підготовчого (постановка проблеми, складання емпіричної бази психодіагностичного дослідження, обґрунтування емпіричної вибірки, адекватного та надійного психодіагностичного інструментарію); психодіагностичного (збір емпіричних даних) та аналітичний етап (статистична обробка та психологічна інтерпретація отриманих результатів). Тобто, отримання теоретико-емпіричних даних щодо сформованості психологічних складових креативності здійснювалося з урахуванням основних вимог психодіагностичної науки на логіки авторської дослідницької позиції. Авторкою, під час підбору комплексу психодіагностичних методик, зосереджено увагу на інструментах, які мають належні психометричні характеристики – валідність і надійність, а інструкції з їхнього застосування є чіткими та повними, з розгорнутою інтерпретацією шкал, інформацією про апробацію з наведеними кількісними та якісними її результатами.

У третьому розділі продемонстровано результати емпіричного дослідження, що в підлітків з порушеннями розумового розвитку недостатньо сформована креативність, яка потребує корекції. Визначені складові креативності відрізнялися в респондентів вікових груп і потребували корекційної роботи, яка була здійснена за допомогою складеної авторкою корекційно-розвивальної програми. Визначено статеві особливості формування креативності в підлітків з порушеннями розумового розвитку.

У висновках роботи представлені загальні досягнення дисертантки та її внесок у вирішення зазначеної наукової проблеми.

Характеризуючи дисертаційну роботу можна відзначити наукову новизну і актуальність дослідження, практичну значущість та ґрунтовний теоретико-

методологічний і статистично доказовий підхід до вирішення завдань дослідження.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються. Усі наукові результати достовірні та достатньо обґрунтовані, що підтверджується різностороннім теоретико-методологічним обґрунтуванням вихідних положень, застосуванням комплексного підходу до організації і проведення досліджень, відповідністю підібраних методів дослідження меті та завданням дослідження; поєднанням кількісного та якісного аналізування отриманих емпіричних даних з якісною психологічною інтерпретацією отриманих результатів.

Повнота викладу в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Кількість наукових публікацій, повнота опублікування результатів дисертації та особистий внесок здобувачки до всіх наукових праць, публікованих за співавторами та зарахованих за темою дисертації. Матеріали висвітлено в 14 публікаціях авторки, з яких 5 статей у фахових виданнях України з психології, 2 статті у виданнях, які належать до наукометричної бази Web of Science Core Collection, 7 публікацій у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій України та зарубіжжя.

Таким чином, якісно здійснене теоретичне аналізування досліджуваної проблеми, застосування адекватних, стосовно окреслених завдань, методів дослідження та обробки даних, репрезентативна вибірка, належне аналізування та узагальнення отриманих емпіричних результатів, свідчать про їхню достовірність, а також належну наукову обґрунтованість сформульованих в дисертаційній роботі наукових положень, висновків і рекомендацій. Усі отримані дисертанткою результати сприймаються переконливо, не викликаючи сумніву стосовно процедурно-діагностичного перебігу емпіричного дослідження й інтерпретації його результатів.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до чинних нормативних вимог. Ознак порушення дисертанткою академічної доброчесності не встановлено.

Загалом, позитивно оцінюючи проведене дисертаційне дослідження та отримані результати, вважаємо за доцільне вказати деякі дискусійні положення та висловити зауваження й побажання щодо окремих результатів дослідження:

1. Дисертація вказує на відмінності у тлумаченні понять «креативність» і «творчість» у різних дослідників та відсутність єдиного погляду на поняття «креативність». Було б корисно посилити критичний аналіз цих розбіжностей та більш глибоко обґрунтувати вибір конкретних теоретичних підходів та визначень, які використовуються у дослідженні, щоб уникнути можливих термінологічних або методологічних неоднозначностей.

2. В анотації зазначено, що високий рівень тривожності підлітків "був знижений і потребував більш тривалого корекційного впливу". Це ставить питання про стійкість досягнутих результатів. Варто було б детальніше обговорити довгострокові перспективи збереження ефекту від корекційно-розвивальної програми та надати конкретні рекомендації щодо подальшої підтримки та супроводу підлітків для закріплення позитивних змін, особливо стосовно тривожності та розвитку креативності.

3. У третьому розділі описано ефективність формувального експерименту та зазначено, що розроблений корекційно-методичний комплекс доцільно використовувати у практиці закладів спеціальної освіти, бракує чіткого та детального алгоритму практичного впровадження методики. Було б доцільно докладніше представити конкретні механізми інтеграції розробленої методики в щоденну роботу фахівців (психологів, педагогів), які безпосередньо взаємодіють з підлітками з порушеннями розумового розвитку.

4. Дослідження виявило "хвилеподібний характер розвитку креативності", а також зниження всіх складових креативності у п'ятнадцятирічних підлітків порівняно з чотирнадцятирічними. Незважаючи на те, що це констатовано, було б цінно представити більш глибоке теоретичне обґрунтування або додатковий аналіз причин такої вікової динаміки, зокрема зниження показників у старшій групі, та його впливу на ефективність програми для різних вікових підгруп.

Висловлені зауваження жодним чином не знижують наукової цінності актуального, цілісного, самостійного дослідження та викладених в ньому наукових результатів. Зауваження мають дискусійний характер і не можуть вплинути на обґрунтовану вище загальну високу оцінку роботи Галацан Галини Юріївни.

Загальні висновки та оцінка дисертантки. Отже, вивчення дисертаційної роботи дозволяє зробити висновок про те, що методологічне обґрунтування вихідних положень дисертаційного дослідження, використання комплексу взаємодоповнюючих методів дослідження, адекватних його меті та завданням, кількісно-якісне аналізування емпіричного матеріалу з належною статистичною обробкою результатів забезпечили вірогідність і надійність результатів наукового пошуку.

Вважаю, що дисертаційна робота «Психологічні детермінанти формування креативності підлітків з порушеннями розумового розвитку», за змістом, за оформленням відповідає усім вимогам до оформлення дисертацій та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 та № 502 від 19.05.2023), а її автор, Галацан Галина Юріївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з психології 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальна та поведінкові науки.

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

Завідувач відділу психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами Інституту спеціальної педагогіки та психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, кандидат психологічних наук, старший дослідник

Ольга БАБЯК

